

Το δίλημμα της Ευρώπης

Έχει να διαλέξει ανάμεσα στον φεντεραλισμό και στην αποτυχία

TA NEA / PROJECT SYNDICATE

Ο Αύγουστος ήταν πιο ήσυχος από ό,τι φοβούνταν στις ευρωπαϊκές αγορές ομολόγων. Ετσι, ενώ αναπαύονταν στις εξοχές αυτοί που παίρνουν τις πολιτικές αποφάσεις μπορούσαν να σκεφτούν το μέλλον. Μήπως η ευρωζώνη γίνεται υπνοβατώντας Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης; Μήπως εξερευνά ακαρτογράφητα εδάφη; Ή μήπως τα κράτη-έθνη που την αποτελούν απομακρύνονται το ένα από το άλλο;

ΤΟΥ JEAN PISANI-FERRY

Για να απαντήσει κανείς σε αυτά τα ερωτήματα καλύτερα να αρχίσει από τις ΗΠΑ. Το

μοντέλο της ομοσπονδιακής ένωσης που προέκυψε από την ιστορία τους αποτελείται από: ένα ενιαίο νόμισμα, το οποίο διαχειρίζεται μία ομοσπονδιακή υπηρεσία· ολοκληρωμένες αγορές προϊόντα, εργασία και κεφάλαια· έναν ομοσπονδιακό προϋπολογισμό που εν μέρει, αλλά αυτομάτως, εξισορροπεί οικονομικές διαταραχές που επηρεάζουν μεμονωμένες Πολιτείες· μία ομοσπονδιακή κυβέρνηση που αναλαμβάνει την ευθύνη να αντιμετωπίζει άλλους μείζονες κινδύνους, μεταξύ των οποίων αυτούς που προέρχονται από τον τραπεζικό τομέα· και Πολιτείες που παρέχουν δημόσια αγαθά σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά δεν διαδραματίζουν ουσιαστικά κανέναν ρόλο στη μακροοικονομική σταθεροποίηση.

Αυτό το μοντέλο χρησίμευσε ως περίγραμμα στους αρχιτέκτονες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδιαίτερα για τη δημιουργία μιας ενοποιημένης αγοράς και ενός κοινού νομίσματος. Ωστόσο από αρκετές απόψεις η Ευρώπη διαφοροποιήθηκε σημαντικά από το αμερικανικό πρότυπο.

Πρώτο και κύριο, η Ευρώπη δεν έχει έναν ομοσπονδιακό προϋπολογισμό.

Στη δεκαετία του 1970 εξακολουθούσε να υπάρχει ελπίδα ότι οι κοινές δαπάνες θα αντιστοιχούσαν τελικά στο 5%-10% του ΑΕΠ της ΕΕ, όμως αυτό το όνειρο ουδέποτε υλοποιήθηκε. Σήμερα ο προϋπολογισμός της ΕΕ δεν είναι μεγαλύτερος από ό,τι ήταν πριν από 30 χρόνια: ένα ισχνό 1% του ΑΕΠ.

Πιο πρόσφατα, η ευρωζώνη άρχισε να δημιουργεί ένα σύστημα αμοιβαίας ασφάλισης μεταξύ των κρατών-μελών. Από το 2010 χορηγείται βοήθεια στην Ελλάδα, στην Ιρλανδία, στην Πορτογαλία και τώρα στην Κύπρο. Σύντομα μπορεί να ακολουθήσει η Ισπανία. Ετσι προκύπτει ένα συγκεκριμένο μοτίβο: τα κράτη βοηθούν το ένα το άλλο.

Η αλληλεγγύη όμως δεν είναι δωρεάν. Εξαρτάται από το αν αυτοί που επωφελούνται έχουν υπογράψει μια δημοσιονομική συνθήκη που τους δεσμεύει σε δημοσιονομική υπευθυνότητα και τους υποβάλλει σε ουσιαστικά αυτόματες κυρώσεις. Επιπλέον, απαιτείται από αυτούς που λαμβάνουν την αρωγή να εφαρμόζουν μέτρα έπειτα από διαπραγματεύσεις και να αποδέχονται στενή εξωτερική παρακολούθηση των πολιτικών εξελίξεων. Με άλλα λόγια, το τίμημα της αλληλεγγύης είναι η περιορισμένη κυριαρχία.

Ωστόσο, αντίθετα από ό,τι συμβαίνει στην Αμερική, οι κυβερνήσεις των χωρών-μελών της ΕΕ – και τα κοινοβούλιά τους – αποφασίζουν. Επειδή η βοήθεια δεν βασίζεται σε ομοσπονδιακούς πόρους, αλλά μάλλον στη συνάθροιση εθνικών πόρων, τα κράτη-πιστωτές ζητούν αναπόφευκτα περισσότερη εξουσία σε αντάλλαγμα για περισσότερη βοήθεια προς τους γείτονές τους. Ως αποτέλεσμα, η νομισματική ενοποίηση δεν έφερε την Ευρώπη πλησιέστερα στις ΗΠΑ· αντίθετα την έσπρωξε ακόμη μακρύτερα.

Στις ΗΠΑ η ομοσπονδιακή κυβέρνηση ενεργεί σαν μια συνολική ασπίδα εναντίον κοινών κινδύνων και παρέχει αυτόματα, χωρίς όρους, υποστήριξη

“

Οι Πολιτείες των ΗΠΑ ανταγωνίζονται με το κέντρο για εξουσία, ενώ στην Ευρώπη τα κράτη ανταγωνίζονται ολοένα περισσότερο μεταξύ τους. Το ερώτημα είναι: Περισσότερη ομοσπονδία ή επιστροφή στα εθνικά κράτη;

Ο Ζαν Πισανί-Φερί είναι διευθυντής της «δεξαμενής σκέψης» Bruegel και καθηγητής Οικονομικών στο γαλλικό Πανεπιστήμιο Paris-Dauphine. Μόλις κυκλοφόρησε στα ελληνικά το βιβλίο του «Η αφύπνιση των δαίμονων - Η κρίση του ευρώ και πώς να βγούμε από αυτήν» (εκδ. Πόλις)

στις Πολιτείες που αντιμετωπίζουν πρόβλημα· στο τέλος όμως δεν έρχεται να διασώσει μια Πολιτεία που πτωχεύει ούτε αναλαμβάνει τη διακυβέρνησή της. Στην Ευρώπη, αντίθετα, σχεδόν δεν υπάρχει συνολική ασπίδα ούτε αυτόματη υποστήριξη των κρατών-μελών που αντιμετωπίζουν πρόβλημα – απλώς τα κράτη που είναι σε καλύτερη κατάσταση δίνουν υπό όρους ένα χέρι βοήθειας για να προλάβουν την πτώχευση. Ετσι, ενώ οι Πολιτείες των ΗΠΑ ανταγωνίζονται με το κέντρο για εξουσία, στην Ευρώπη τα κράτη ανταγωνίζονται ολοένα περισσότερο μεταξύ τους.

Αυτή η αντιπαλότητα μεταξύ των κρατών είναι που δυσχεραίνει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Όλες οι ομοσπονδίες είχαν περιόδους έντασης στις σχέσεις ανάμεσα στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση και στις κυβερνήσεις πολιτειών ή κρατιδίων. Ωστόσο το να αποδέχεται ότι οι γείτονές σου μπορούν να κοιτάζουν πάνω από τον ώμο σου και να σου λένε τι να κάνουν είναι σε έναν βαθμό πιο φοβερό από το να δεχθείς επίβλεψη από το κέντρο.

Πράγματι, ένα μείζον πρόβλημα στη σημερινή κατάσταση είναι η αδυναμία των θεσμών της ΕΕ που είναι αρμόδιοι για να προωθήσουν το κοινό συμφέρον και που είναι υπόλογοι στους Ευρωπαίους συνολικά. Μια κοινή ευρωπαϊκή κατεύθυνση δεν είναι δυνατόν να προκύψει από τους υπολογισμούς των εθνικών συμφερόντων εκ μέρους κυβερνήσεων και κοινοβουλίων που είναι υπόλογα μόνο στους ψηφοφόρους της χώρας τους.

Το μεγάλο ερώτημα, στο οποίο ουδείς έχει σαφή απάντηση, είναι αν η Ευρώπη βρίσκεται στη διαδικασία να επινοήσει ένα δικό της μοντέλο. Οποιο δρόμο και αν πάρει, η Ευρώπη πρέπει τα επόμενα χρόνια να δώσει μια απάντηση στην ασθενική έως σήμερα εκπροσώπηση του κοινού συμφέροντος – ή αλλιώς να αποδεχθεί ότι κανένα τέτοιο κοινό συμφέρον δεν μπορεί να δικαιολογήσει την παραμονή στην οδό της ολοκλήρωσης.